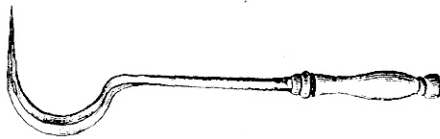

DE MANESCALS A VETERINARIS

Introducció

El sistema de vida agrari, que ha perdurat fins ben entrat aquest segle, ha possibilitat l'existència de tot un reguitzell d'oficis relacionats amb el bestiar. Un d'aquests oficis fou el de manescal, l'especialització del qual forçà la creació dels estudis de veterinària.

La primera escola de veterinària del món fou fundada l'any 1762 a Lió. És el seu punt d'inici com a ciència definida. Fins aleshores, i des de la prehistòria, s'havien anat acumulant tota una sèrie de coneixements tècnics barrejats amb bruixeries i pràctiques absurdes.

Els primers coneixements. Grècia i Roma

Amb la domesticació dels animals per l'home del neolític, comença la preocupació per les malalties i la curació del bestiar.

Les primeres dades que hom coneix sobre la veterinària són recollides al *Codi d'Hammurabi* (segon mil·lenni a.C.) a Babilònia, on es recullen les normes que seguien els qui tenien cura dels animals.

A Egipte els animals tindran un lloc destacat en la societat, i són emblema de moltes divinitats; així, el bou Apis era la reencarnació del déu Osiris.

Els nostres antecedents més propers són potser altres, en els pobles celta i gal. Els druides ho exerceixen gairebé tot i són adivins, mags, jutges, veterinaris, etc.

On tenim però referències certes i amb una base científica és a Grècia. Aristòtil practica la medicina i la veterinària, com podem comprovar a *Historia Animalium*. Als practicants de l'anomenat art de la veterinària se'ls anomena "hipiàtres". Altres savis grecs foren: Epicam, Demòcrit, Jenofont i Hipòcrates; amb el coneixement de moltes patologies importants com per exemple el quist hidatídic.

El domini de l'Imperi Romà propiciarà i augmentarà els coneixements dels grecs. El principal autor romà fou Columel·la, nascut a Gades (Cadis) l'any 60 dC. La seva obra fonamental és *De Re Rustica*. També Vegeci, però ja al segle V dC, fou un gran autor. A les seves obres cita els "veterinariii" com els qui exerceixen la medicina animal.

Tots aquests coneixements són els que arriben a casa nostra, a l'Empordà, amb el privilegi d'ésser el primer punt de desembarcament de l'Imperi Romà a la península Ibèrica.

Vistos amb ulls d'ara, els coneixements dels clàssics fan somriure, però posen les bases de la moderna medicina humana i animal. Conceptes com malaltia, epidèmia, separació de l'ésser sa del malalt, etc. són ja desenvolupats.

Amb la caiguda de Roma, només l'Imperi Bizantí es manté com a reducte cultural. Europa comença a entrar en la llarga foscor de l'edat mitjana en el camp de la ciència.

De l'edat mitjana al renaixement

*"Cantar vint-i-set vegades a l'orella esquerra del cavall
mentre aquest resta dempeus en un corrent d'aigua."*

Aquest és un remei per l'erisipela (malaltia de la pell produïda per estreptococs) que trobem descrit en textos medievals. L'aigua fresca devia alleujar l'animal, però l'efecte dels cants, a part de distreure'l, nul del tot.

Dels segles VI a XVI, foren mil anys on, després de la invasió dels bàrbars, l'esplendor greco-romà es refugià als convents i a la classe eclesiàstica. Els coneixements no solament retrocedeixen, sinó que s'embruten de superstició i de por.

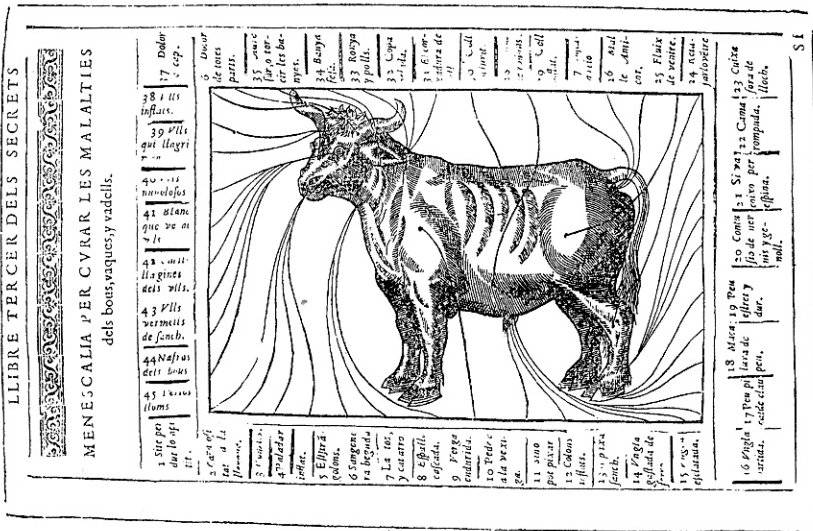
Tot el que hem esmentat, junt amb la desconsideració profunda de la societat vers qui tracta o cura els animals, fa que sigui una època perduda per a la veterinària.

La impremta afavorirà la publicació de modestos estudis i recopila-

cions a Europa. Són, àdhuc al segle XVIII, reculls dels textos grecs i romans de què parlàvem al capítol anterior. Com a escrits fonamentals al nostre país, tenim la *Cirurgia de Cavalls*, en llengua catalana, al segle XIII, i el *Llibre de Manescalia*, al segle XV. Aquest darrer és una compilació obra de mossèn Manuel Diez, majordom del rei Alfons V d'Aragó. També tenim altres textos sense autor conegut, dels segles XIV i XV, però de molta vàlua, conservats a biblioteques de ciutats europees com París, Bolonya o Klagenfurt.

A l'Espanya dels Reis Catòlics, el 1500, es crea el "Tribunal del Protoalbeyterato" per intentar posar ordre en el camp de la pràctica veterinària, i que prohibia l'exercici dels manescals i ferradors sense examen i titulació. D'aquest tribunal se'n faran delegacions al regne d'Aragó.

Una obra cabdal a Catalunya serà el *Llibre d'Agricultura, Casa Rústica i Pastoral*, conegut com "El Prior". Fou publicada per primer cop a Barcelona per fra Miquel Agustí, prior de l'orde de Sant Joan a Perpinyà i nascut a Banyoles. Fou una obra popularíssima al món pagès, i hi podem trobar tot tipus de consells tant per a l'agricultura i ramaderia com per al bon funcionament de la família pagesa. Aquesta obra representa per a Catalunya allò que el *Théâtre d'Agriculture et Mesnage des Champs* (1600) d'Olivier de Serres a França.

Gravat del llibre de Secrets d'agricultura, Casa Rústica i Pastoral de fra Miquel Agustí (1617).

Veiem, doncs, que el tractament i guariment dels animals a Catalunya es troba en sintonia amb els corrents europeus. Però els coneixements són encara molt barrejats amb supersticions i manies, com podem notar en aquest paràgraf de “El Prior”:

“En aquestes ovelles que tenen febre, els convé treure sang del taló o d’entre els dos unglots del peu, o fer sagnar l’orella. Però el més segur remei per a la febre és fer coure amb aigua i vi el ventre d’un cabró i fer-los beure aquest brou.”

Les sagnies, fins i tot avui, seran la base de molts remeis populars dels pastors.

Ferrers i manescals a Torroella fins a la fundació de les escoles de veterinària

Dèiem a l’inici que la primera escola de veterinària al món es crea el 1762 a Lió: era una necessitat. Europa es veia sotmesa a greus epidèmies o pestes que anihilaven el bestiar, els bovins principalment, i portaven la fam al poble. Aquests fets creen la pressura per aprofundir i fer pràctics els coneixements anteriors. El 1793 es funda l’escola de Madrid, el 1828 la de Tolosa de Llenguadoc i el 1847 les de Saragossa i Còrdova, com a més properes a nosaltres.

Tot i això, fins al 1847 en què s’anul·la la manescalia (albeiteria, en castellà), conviu gent dedicada a la cura dels animals de tres categories: professors veterinaris –amb estudis–, mestres manescals i ferradors. Una disbaixa que portarà a multitud de conflictes deontològics.

A Torroella les primeres notícies sobre aquest ofici les tenim al Cadastre del 1724, quan era alcalde de la vila el Dr. Salvador Cancell, metge (que donarà nom propi a molts indrets de la rodalia: l’olivar d’en Cancell, el paratge Cancell, el carrer Cancell, el mas Cancell –d’en Jomba ara–; però això és una altra història).

És un cadastre fet en català i on trobem tres ferrers:

Joan Torroella

Antoni Sadirach

Thomas Clergas

Els ferrers i manescals seran oficis familiars, que els aniran seguint les generacions següents en el transcurs dels segles. Tres ferrers a la

vila, al principi del segle XVIII, són indicatius de la importància de la ramaderia a la zona. Ferrar i guarir són, encara, feines d'un mateix ofici.

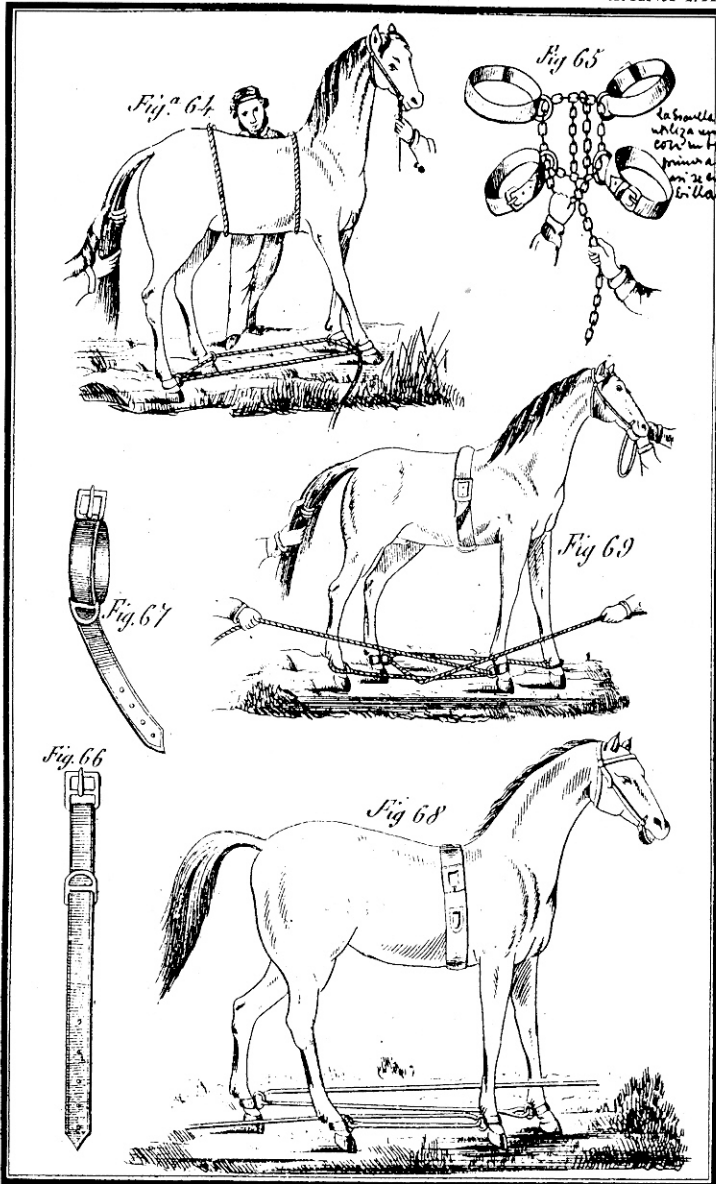
Al Padró de 1800, aquest en castellà a diferència de l'anterior, hi trobem tres anomenats albeytars (mot castellà per als manescals, provinent de l'àrab). O sigui ferrers autoritzats amb llicència per exercir i prescriure cures. Són encara oficis sense estudis propis.

Albeytar:	Baudilio Cabruja
Su hija:	Gràcia Cabruja
Aprendiz:	Miquel Cabruja
Albeytar:	Miquel Pujadas
Su hijo:	Miquel Pujadas
Albeytar:	Salvio Majó
Su mujer:	Gràcia Adeu
Su hijo:	Jayme Majó
Mujer de éste:	Josefa Puig
Hijos:	Ramon, Isidro, Salvio, Gerónimo, Rita, M. Dolores

Com ja dèiem, serà un ofici que passarà de pares a fills i que, en aquest segle que comença, tindrà una millor consideració social.

Els Majó són una família extensa i benestant, amb dos mossos i un criat a la casa. Posteriorment, al final de segle, trobem a Torroella un Salvi Majó, metge, possiblement un dels fills del manescal.

La seva feina bàsica és el ferratge i el tractament de les malalties d'eugues i cavalls. En aquests temps de què parlem trobem, al costat de pràctiques indiscriminades i excessives com la cauterització (crema d'un teixit orgànic amb finalitat curativa), els primers tractats ordenats de patologia animal, sota els auspicis de les joves escoles de veterinària.

Ed. Concepción, 13.

J. M. Praxinos gra.

Els primers veterinaris

Al Padró del 1889 ja hi trobem dos veterinaris. L'un és Joan Miquel i Teixidor, conegut per en "Bonals", nascut el 1856 i resident al carrer Major 21, davant de l'actual Museu. L'altre és Pere Oliver i Pascual, nascut el 1834 a Santa Cristina d'Aro i amb domicili al carrer de Sant Agustí 26. D'aquest darrer m'han arribat part dels seus llibres a través de Jaume Pagès i Basach, també veterinari i avi meu.

Al final de segle també exerceix a la vila Joaquim Trull, resident al carrer de l'Hospital.

Aquests són per fi veterinaris titulats; els estudis veterinaris són com una espècie de peritatge de tres anys de durada.

A partir d'una reial ordre de 1859, s'obliga els ajuntaments a contractar veterinaris municipals inspectors de carns. S'intenta que l'abastament de carns a les poblacions sigui al més sanitari possible, per reduir la incidència de les epizooties i de les malalties transmissibles a l'home: tuberculosi, febres de Malta, parasitosi, etc.

El 1882 s'elabora el nou "Reglamento de la Casa Matadero de esta villa" on s'hi descriuen les funcions del veterinari inspector. Ens consta l'existència d'un reglament anterior a aquest. El 1921 se'n redactarà un altre.

Parlem d'uns anys en què comença a haver-hi una sensibilitat per la higiene i durant els quals la sanitat veterinària prospera enormement. Amb moltes probabilitats, el Sr. Pere Oliver i Pascual fou el primer veterinari de l'escorxador de Torroella. En una de les actes de la matança de l'any 1891, que encara es conserva, hi passa el següent balanç:

Matanza:	Corderos	770
	Cerdos	12
	Bovino	15
En observación: 2 animales		
– uno con glossopeda (mal de peus)		
– otro con sarna		
Inmovilizados: 2 animales		
– uno con carbunco del bazo		
– otro con lisis		

Un tret a destacar és que la base de la pobra dieta càrnia de la població és el xai.

A part dels veterinaris d'escorxador, l'exercici de la pràctica veterinària era totalment lliure, i s'establien on creien convenient o compraven la clientela d'un altre veterinari a punt de jubilar-se. Així, tenim veterinaris

en altres pobles veïns. A Verges, el Sr. Francesc Auquer i Sabadí, a qui substituï el seu fill Francesc Auquer i Hereu. A Albons, Joan Guàrdia i Jubert i després Enric Guàrdia i Pijoan.

Una professió de tradició i continuïtat familiar, com veurem també en el capítol que segueix.

La nissaga Marull

Parlar de veterinaris a Torroella és parlar dels Marull. De moment, tres generacions de manescals, de les quals dues han exercit a la vila prop de vuitanta anys.

JOSEP MARULL I PAGÈS (1885-1941)

Josep Marull va néixer a Navata (Alt Empordà) el 1885, fill d'una família de ferrers. Veient l'oportunitat de donar base tècnica als coneixements familiars, decideix estudiar.

Es gradua a l'Escola de Veterinària de Saragossa el 1906. Es casa amb la Sra. Margall d'Avinyonet de Puigventós i, després d'uns anys exercint a Sant Feliu de Guíxols, arriba a Torroella havent comprat la clientela de Joan Miquel i Teixidor, que s'anava fent gran.

Viu a diferents llocs fins que adquireix el magnífic xalet d'estiueig de la família Majó, resident a Madrid, situat al capdavant del carrer de Ramon Boy.

El Sr. Josep Marull treballa tant en el camp de la sanitat fent d'inspector municipal a l'escorxador, com en el de la clínica pràctica. Hem de fer esment que l'escorxador, tal com el coneixem, es construeix l'any 1933.

Forma part dels jurats dels múltiples concursos ramaders i fires de Sant Andreu, promoguts durant anys molt positivament per la Mancomunitat de Catalunya de Prat de la Riba. La tasca feta per la Mancomunitat en el camp de l'agricultura fou magnífica.

Personalitat liberal i culta, el trobem en tots els congressos veterinaris de l'època. Fou jutge de pau i, dins la seva professió, president del Col·legi de Veterinaris de Girona als anys trenta.

Després de patir una tuberculosi als anys trenta-quatre i trenta-cinc, morí acabada la Guerra Civil, el 4 de setembre de 1941, als cinquanta-sis anys d'edat.

Asociación Provincial Veterinaria

GERONA

Lista de los Señores Asociados

Don Jaime Pagès - n: 64-

MCMXXII

IMP. LLACH
GERONA

Junta del Col·legi de Veterinaris de Girona el 1932. De president: Josep Marull i Pagès.

RICARD MARULL I MARGALL (1912-1989)

Neix a Sant Feliu de Guíxols i arriba a Torroella el 1912, el mateix any del seu naixement, junt amb la seva família.

Decidit a iniciar estudis d'Enginyeria de Camins, Canals i Ports, es trasllada a Madrid. Un Madrid dels anys trenta bulliciós i revolucionari i on coincideix, a la Residencia de Estudiantes, amb Dalí i García Lorca, entre d'altres. Evidentment, un ambient propici per tot menys per l'estudi.

Aconsellat per la família, canvia de carrera i es matricula a la Facultat de Veterinària. Una carrera que ja és considerada superior i de cinc cursos de durada. Acaba els estudis a la Facultat de Lleó el 1935 i comença a exercir a Torroella.

Són uns anys de canvis per a la veterinària, que es comença a reestructurar en partits veterinaris. Al de Torroella s'hi incorporaran Gualta, Fontanilles, Llavià i Serra de Daró. Acabada la Guerra Civil, també Albons, Bellcaire i l'Escala. Aquest creixement comporta l'assignació de dos veterinaris titulars.

Es casa el 1939 amb M. Lluïsa Tauler.

Ricard Marull viu canvis destacats en la pràctica clínica, en les espècies animals i en els medicaments. El cavall va perdre la importància que tenia en el treball agrícola i en guanya la vaca lletera com a base de

JUNTA DE GOBIERNO

PRESIDENTE:

Don José Marull Pagés, de Torroella de Montgrí.

VICE-PRESIDENTE:

Don Julián Rost Berta, de Gerona.

SECRETARIO GENERAL:

Don Enrique Coris Gruart, de Cassà de la Selva.

SECRETARIO DE ACTAS:

Don Jaime Fàbrega Fàbrega, de Figueras

TESORERO:

Don Juan Verdaguer Estrach, de Gerona.

VOCALES:

Presidente de la Sección de Gerona,

Don Enrique Lluch Pacreu, de Sarrià de Ter.

Presidente de la Sección de Figueras,

Don Martín Pumarola Julià, de Borrassà

Presidente de la Sección de La Bisbal,

Don Francisco Auquer Sabadi, de Verges.

Presidente de la Sección de Olot

Don Jaime Clavaguera Cabanas, de Begudà.

Presidente de la Sección de Puigcerdà,

Don Miguel Juncà Busquets, de Ripoll.

Presidente de la Sección de Santa Coloma de Farnès,

Don Jaime Thòs Rodó, de Santa Coloma de Farnès.

l'economia pagesa. També inicia l'ús dels antibiòtics en la lluita contra les infeccions del bestiar.

És el primer veterinari que practica la inseminació artificial bovina a la zona.

Els pagesos el recorden principalment per la seva habilitat en les pràctiques obstètriques, afavorida pels seus llargs braços.

Ricard Marull i M. Lluïsa Tauler tenen quatre fills, dels quals un es morí aviat. Els altres pertanyeran tots al ram de la xeringa –com deia el Sr. Ricardo–: Josep i Lluís seran veterinaris i M. Isabel, infermera.

Ricard Marull mor el 7 de juny del 1989 a Torroella.

JOSEP MARULL I TAULER

Neix el 1943. Durant els seus estudis de Veterinària a Saragossa, coneix una companya porto-riquenya amb qui es casa acabada la carrera. Convalida els seus estudis a la Universitat italiana de Bolonya i s'instal·la a Puerto Rico. Treballa en diferents camps, però sobretot en el dels petits animals.

LLUÍS MARULL I TAULER

Neix el 1945. Estudia també a Saragossa, i posteriorment treballa en diferents empreses relacionades amb la ramaderia. Exerceix un temps amb el seu pare i finalment s'incorpora a Laboratoris Sobrino de la Vall de Bianya (la Garrotxa). Treballa en el terreny de la recerca, més concretament en el desenvolupament de vacunes porcines. Actualment és director-gerent de Laboratoris Sobrino-Cyanamid, multinacional farmacèutica.

Altres veterinaris

Veiem, doncs, que fins després de la Guerra Civil no tenim a Torroella dos veterinaris titulars. Ricard Marull exercirà fins a la seva jubilació, i canviarà el seu col·lega local en diferents ocasions.

Un dels qui treballarà a Torroella durant força anys serà JOAN CARBÓ I CARBÓ, nascut el 1903 a Maçanet de Cabrenys i fill de pagesos propietaris. Visqué a la finca situada al carrer de Mar, cantonada carrer de Sant Agustí. Carbó utilitza encara mètodes clàssics en els trac-

taments, molts dels quals són emprats actualment encara. Un fill seu estudia també veterinària, i entra a formar part del cos de veterinaris municipals de Barcelona.

Un altre veterinari fou CELS COSTA I COSTA de Lladó, que treballà entre nosaltres molt pocs anys a causa dels seus greus problemes de salut.

Posteriorment accedí a la titularitat VÍCTOR SAN ANDRÉS fins a la seva jubilació, que coincidí amb la nova reestructuració de la veterinària oficial catalana. Els partits veterinaris desapareixen i es transformen en ens comarcals, per la qual cosa es deslliga totalment la praxis clínica de la burocràtica.

JAUME PAGÈS I BASACH (1900-1980)

Tot i que l'exercici professional de Jaume Pagès no es desenvolupa a Torroella, en farem ressenya a causa dels seus lligams familiars amb la vila i perquè és una figura destacada en la veterinària gironina.

Neix al mas d'en Jomba, al terme de Gualta. Mort el seu pare, la família es trasllada a Torroella. Passa a viure amb unes ties a Capmany, estudia a l'Escola Normal de Mestres de Girona i exerceix al Col·legi Monturiol de Figueres. El 1920 es matriculà a la Facultat de Ciències, Secció de Naturals, de la Universitat de Barcelona, i posteriorment a l'Escola de Veterinària de Saragossa, i el 1924 acabà la carrera. De la seva època d'estudiant en tenim diferents col·laboracions tècniques a la revista local *Emporion*.

El 1924 s'establí de clínic a Girona. Creats els Instituts Provincials d'Higiene, n'obté la plaça de Girona per oposició.

Des del 1930, emprengué una campanya de proselitisme cooperativista per les comarques gironines, i promogué la creació de gran quantitat d'escorxadors, com el de Torroella. El 1933, creà a Girona la Central Llitera Municipal, primera de l'Estat Espanyol i una de les més avantguardistes d'Europa.

Fou elegit president del Col·legi de Veterinaris de Catalunya en temps de la Generalitat republicana.

Participa en molts congressos nacionals i internacionals, i hi presenta ponències. Escriví nombrosos articles sobre agricultura, ramaderia i sanitat veterinària. L'última conferència la llegí el 1970 davant la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona: "Girona i la sanitat veterinària al darrer segle".

La seva relació amb Torroella fou intensa, i hi passà llargues temporades durant tota la seva vida. Morí a Girona el 1980.

Tres veterinaris relacionats amb Torroella en una fotografia dels anys trenta. De dalt a baix: Joan Carbó i Carbó, Josep Marull i Pagès i Jaume Pagès i Basach.

Fins aquí tot el que hem pogut recollir sobre la història veterinària local. De la veterinària en el darrer quart del segle XX i començament del XXI, espero poder-ne parlar en el futur. Serà una feina molt més senzilla: l'hauré viscuda.

***Higia pecoris
Salus populi***

Bibliografia

- *Emporion* (primera època). Ateneu Montgrí.
- *IV Assemblea Nacional Veterinària*. Impremta Huguet, Barcelona, 1918.
- "200 años de profesión veterinaria en España", *Información veterinaria*, novembre, 1992.
- AGUSTÍ, Fra M. *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*. 1617. Publicat a "Clàssics del pensament econòmic català". Ed. Alta Fulla, Barcelona, 1988.
- AUDIVERT, M. *Torroella de Montgrí, una vila singular*. Barcelona, 1983.
- BATLLORI, M. "Un llibre de manescalia en català a la Biblioteca Universitària de Bolonya", *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, vol. V, 1932.

- CARTER, H.E. "Història de la veterinària", *Veterinary International*, núm. 1, 1990; núm. 2, 1992
- DARDER, G. *Cirurgia veterinària*. Impremta Viñas, Madrid, 1860.
- MENHART, H. "Pharmacologie catalane", *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, vol. III, 1930.
- MUSEU DEL MONTGRÍ I DEL BAIX TER. *Papers del Montgrí*, núm. 2. "El Museu del Montgrí i del Baix Ter". 1983.
- PAGÈS, J. "Girona i la sanitat veterinària al darrer segle", *Revista de l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia*. 1970.
- Arxiu particular de la família Marull-Tauler.
- Arxiu particular de la família Rufí-Pagès.